

UDK 336.71:339.76(497.6 RS)
10.7251/FIN1204047B
Aleksandar Begović*

PREGLEDNI RAD

Konkurentnost bankarskog sektora Republike Srpske

Rezime

Banke imaju ključnu ulogu u finansijskoj intermedijaciji kroz mobilizaciju, alokaciju i investiranje nacionalne štednje i drugih oblika kapitala. U meri u kojoj je razvijen bankarski sektor u sklopu finansijskog sistema zavisi koliko će alokacija kapitala biti efikasna, rast preduzeća dinamičan a privredni razvoj u celini ekspanzivan. U ovom radu se analizira dostignuti stepen razvoja bankarstva u Republici Srpskoj, njegova vlasnička, tržišna i konkurentna struktura, perspektiva daljeg razvoja, kao pretpostavke stvaranja robusnijeg, racionalnijeg i efikasnijeg finansijskog sistema u celini. Pri tome, zastupa se gledište da je dalja konsolidacija, kao pokretačka snaga, neophodna u ostvarivanju takvog pravca razvoja, što je u skladu sa aktuelnim kretanjima u evropskom i svetskom bankarstvu. U tom smislu, sagledavaju se mogući efekti strukturnih promena kroz konsolidacije sa implikacijama na koncentraciju i konkurenciju u sektoru bankarstva. Krajnji cilj je efikasnija intermedijacija i bolje performanse banaka.

Ključne reči: strukturne promene, konsolidacija, koncentracija, konkurentnost.

UVOD

Da li u bankarskom sektoru Republike Srpske postoji dovoljan nivo konkurentnosti? Iako se na tom tržištu u 2010. godini nadmetalo 10 banaka, neki korisnici bankarskih usluga smatraju da konkurencija nije na zavidnom nivou i da bih mogla i morala biti veća, pravdajući to visokim cenama bankarskih usluga. S druge strane, bankari i pojedini analitičari tvrde da je konkurencija u Republici Srpskoj slična kao i u zemljama okruženja, i susednom entitetu, i da bankari RS posluju na prilično sporom i relativnom malom tržištu koje je već podeljeno.

Cilj ovog rada ogleda se u analizi osnovnih pokazatelja i učesnika na bankarskom tržištu Republike Srpske, kao i ukazivanju na smetnje u racionalnom investiranju i daljoj konsolidaciji u bankarstvu kao načinu za nastavak strukturnih promena radi prevazilaženja aktuelnih problema.

Reč konkurencija potiče iz latinskog jezika (*concurrentia*) i znači suparništvo, takmičenje, nadmetanje. Konkurentnost se uglavnom opisuje kao koncept poređenja sposobnosti kompanija da stvore profit prodajom i dostavom robe (usluga) na datom tržištu, dok se motiv za postojanje konkurentnosti po pravilu svodi na potencijal tog tržišta. Upravo iz ovog razloga, potrebno je sagledati tržište pre analize učesnika na njemu. Po poslednjem izveštaju svetskog ekonomskog

forumu, Bosna i Hercegovina, a samim tim i Republika Srpska, rangirana je na nezavidnom 109. mestu od ukupno 133 zemlje.

1. UČESNICI NA BANKARSKOM TRŽIŠTU I VLASNIČKA STRUKTURA

U prvoj godini postojanja i delovanja Agencije za bankarstvo Republike Srpske, na kraju 1998. godine u Srpskoj je 16 banaka i jedna poštanska štedionica imala dozvolu za obavljanje bankarskih usluga. Od tada su se desile velike promene u društveno-ekonomskom, a tim i u finansijskom sistemu Srpske. Bankarstvo Srpske je u relativno kratkom roku, počev od 2001. godine, prošlo kroz vlasničke promene, posebno intenzivne u periodu od 2004. do 2006. godine, kada se broj banaka rapidno smanjio sa 16 na 10 banaka. To je deo šireg procesa restrukturiranja na talasu konsolidacija čitavog evropskog bankarstva, kako u okviru zemalja članica Evropske unije, tako i širom zemalja u tranziciji koje su na kursu evropskih integracija. Sa 31.12.2010. godine u Republici Srpskoj posluje 10 banaka, sa većinskim privatnim kapitalom uz dominaciju učešća stranog kapitala. Broj banka se nije menjao od 2007. godine.

* Gradska uprava grada Bijeljina

Tabela 1: Pregled filijala i ostalih organizacionih delova banaka sa 31.12.2010. godine¹

I	Banke Republike Srpske	Filijala	Ostali organizacioni delovi	POS uređaji	Bankomati
1.	UniCredit Bank a.d. Banja Luka	37	7	48	44
2.	Hypo Alpe-Adria-Bank a.d. Banja Luka	5	42	442	45
3.	Bobar banka a.d. Bijeljina	6	43	77	5
4.	NLB Razvojna banka a.d. Banja Luka	12	57	1.232	55
5.	Volksbank a.d. Banja Luka	9	8	282	17
6.	Balkan Investment Bank a.d. Banja Luka	11	24	19	11
7.	Pavlović International Bank a.d. Slobomir	4	28	34	3
8.	Nova banka a.d. Banja Luka	10	34	729	47
9.	Komercijalna banka a.d. Banja Luka	9	7	15	20
10.	IEFK banka a.d. Banja Luka	1	1		
	Ukupno:	104	251	2.878	247
II	Organizacioni delovi banka iz Federacije BiH u RS				
1.	ProCredit Bank d.d. Sarajevo	2	6	1	9
2.	Raiffeisen Bank d.d. BiH Sarajevo	9	18	964	35
3.	Volksbank BiH d.d. Sarajevo	1	1	32	3
4.	Intesa SanPaolo d.d. BiH	1	5	17	6
5.	UniCredit Bank d.d. Mostar	6	-	342	14
6.	Fima banka d.d. Sarajevo	1	1	2	1
7.	ABS banka d.d. Sarajevo	2	2	4	4
	Ukupno:	22	33	1.362	72
	Ukupno I + II:	126	284	4.240	319

Banke Republike Srpske posluju na prostoru Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine putem široke mreže poslovnih jedinica. U 2010. godini banke su nastavile sa otvaranjem novih poslovnih jedinica, ali istovremeno su i zatvarale neprofitabilne poslovne jedinice, tako da je 31.12.2012. godine broj poslovnih jedinica približno isti kao i sa kraja 2009. godine. Stalno nastojanje banaka da zauzmu povoljnije pozicije na finansijskom tržištu, dovelo je, između ostalog, i do poboljšavanja bankarskih usluga

komitentima korišćenjem savremenih oblika poslovanja, kao što su elektronsko bankarstvo, bankomati i POS uređaji. Najširu mrežu filijala i ostalih organizacionih delova imaju NLB Razvojna banka a.d. Banja Luka, ukupno 69, Bobar banka a.d. Bijeljina, ukupno 49 i Hypo AlpeAdria-Bank a.d. Banja Luka, ukupno 47. Na ove tri banke se odnosi 46% od ukupnog broja organizacionih delova banaka Republike Srpske. Bankarski sektor RS je u većinskom privatnom vlasništvu, sa dominantnim učešćem stranog privatnog kapitala.

Tabela 2: Struktura akcionarskog kapitala sa 31.12.2010. godine² u hiljadama KM

Red. br.	Banka	Privatni kapital		Državni kapital		Zadružni kapital	
		Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%
1.	UniCredit Bank a.d. B. Luka	60.777	98	1.202	2	75	0
2.	Hypo Alpe-Adria-Bank a.d. B. Luka	175.495	100	0	0	17	0
3.	Bobar banka a.d. Bijeljina	24.548	80	6.000	20	0	0
4.	NLB Razvojna banka a.d. B. Luka	52.003	100	0	0	0	0
5.	Volksbank a.d. B. Luka	23.728	100	0	0	0	0
6.	Balkan Investment Bank a.d. B. Luka	30.000	86	5.000	14	0	0
7.	Pavlović International Bank a.d. Bijeljina	18.158	99	0	0	217	1
8.	Nova banka a.d. B. Luka	62.937	100	0	0	209	0
9.	Komercijalna banka a.d. B. Luka	60.000	100	0	0	0	0
10.	MF banka a.d. B. Luka	26.000	100	0	0	0	0
II	Ukupno:	533.646	98	12.202	2	518	0

Sa 31.12.2010. godine akcionarski kapital je veći za 28% u odnosu na 31.12.2009. godine, zbog izvršene dokapitalizacije u iznosu od 120,3 miliona KM. Država je putem Investiciono-razvojne banke RS (IRBR) dokapitalizovala dve banke i uticala na izmenu vlasničke strukture akcionarskog kapitala, tako da je učešće države sa 1,2 miliona KM povećano na 12,2 miliona KM, i iznosi 2%, a privatni kapital je smanjen sa 100% na 98%. Udio zadružnog kapitala konstantno se smanjuje i ne utiče na vlasničku strukturu. Takođe, u 2010. godini vlasnička struktura akcionarskog kapitala prema

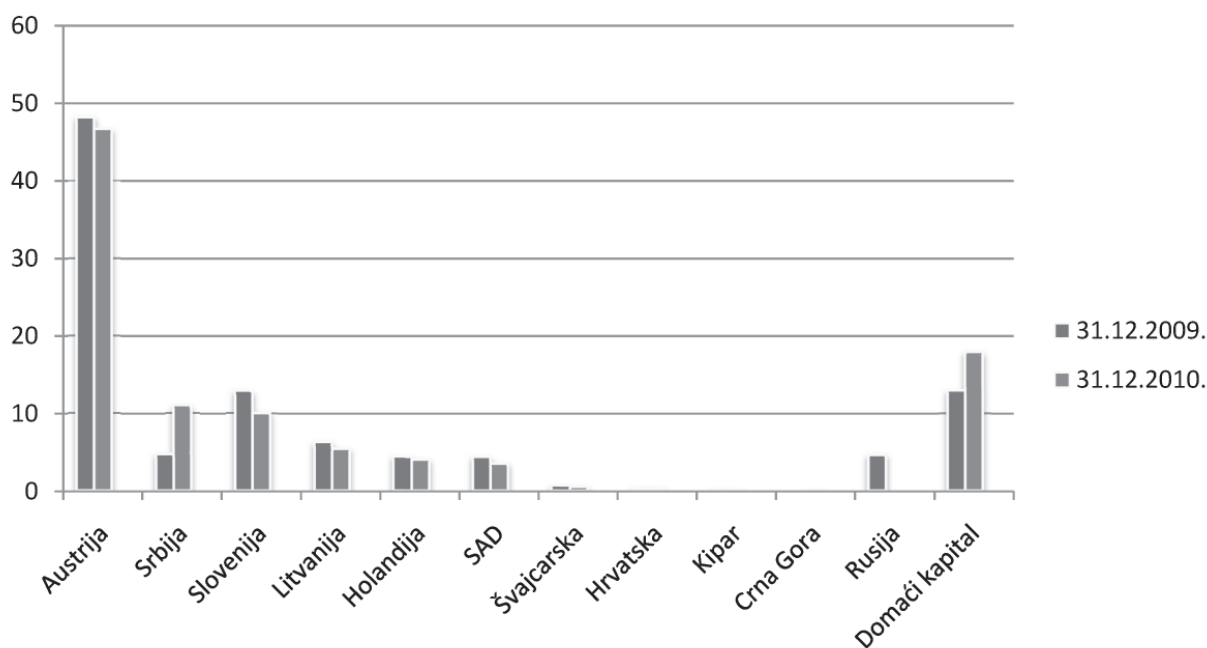
kriterijumu zemalja porekla je izmenjena, na šta je uticao značajan iznos dokapitalizacije banaka. Dominantno mesto u vlasničkoj strukturi i dalje drži Austrija, sa učešćem od 46,69% u 2010. godini (31.12.2009. godine učešće je bilo 48,21%) i većinskim kapitalom u tri banke. U grafikonu strukture akcionarskog kapitala po zemljama, uočljiv je porast učešća Srbije, koje je sa 4,75% poraslo na 11,03% zbog dokapitalizacije jedne banke. Struktura akcionarskog kapitala³ prema kriterijumu zemalja porekla sa 31.12.2009. i 31.12.2010. godine vidi se iz sledećeg grafičkog prikaza:

¹ www.abrs.ba (Preuzeto sa http://www.abrs.ba/publikacije/Izvestaj_o_stanju_bankarskog_sistema_RS_31122010.pdf, 26.mart 2012.)

² Izvor: Izveštaj o bankarskom sistemu Republike Srpske za period 01.01.2010-31.12. 2010. godinu, Agencija za bankarstvo Republike Srpske (2011), Banja Luka, str. 7.

³ Izvor: Izveštaj o bankarskom sistemu Republike Srpske za period 01.01.2010-31.12. 2010. godinu, Agencija za bankarstvo Republike Srpske (2011), Banja Luka, str. 8.

Grafikon 1: Struktura akcionarskog kapitala



Tržišno učešće banaka u ukupnoj aktivi, kapitalu i depozitu mereno prema vrsti vlasništva vidi se iz sledeće tabele⁴:

Tabela 3: Tržišno učešće banaka

Banke	31.12.2009.				31.12.2010.			
	Učešće u uk. aktivi	Učešće u uk. kapitalu	Učešće u depoz.	Broj banaka	Učešće u uk. aktivi	Učešće u uk. kapitalu	Učešće u depoz.	Broj banaka
1. sa većinskim domaćim privatnim kapitalom	3,6%	4,7%	3,5%	1	4,7%	7,6%	4,7%	2
2. sa većinskim stranim privatnim kapitalom	96,4%	95,3%	96,5%	9	95,3%	92,4%	95,3%	8

U 2010. godini došlo je do izmene tržišnog učešća banaka mereno prema vlasničkoj strukturi, odnosno povećan je broj banaka sa većinskim domaćim kapitalom za jednu banku. Učešće domaćih banaka na tržištu krajem 2010. godine je dve banke, ali još uvek sa malim procentom prema učešću aktive i depozita oko 5%, a i prema učešću kapitala od oko 8%. Bankarski sektor Republike Srpske i dalje zavisi od banaka sa većinskim stranim kapitalom od oko 95% u aktivi i depozitima i oko 92% u kapitalu.

2. STRUKTURA BILANSA STANJA I BILANSA USPEHA

Bilans⁵ banke predstavlja pregled njenih finansijskih pozicija tj. sredstava u aktivi i obaveza u pasivi, te akcionarskog kapitala kao posebnog oblika izvora sredstava u banci⁶. Sa 31.12.2010. godine bilans stanja prikazan je po MRS i po prethodnoj metodologiji izmene regulative i izveštajne osnove, a u svrhu poređenja sa 2009. godinom i neophodnosti praćenja trendova. Bilans stanja primenom MRS obuhvata sva potraživanja banaka bez obzira na stepen rizika i daje realniju sliku o strukturi ukupne aktive. Najznačajnija promena u strukturi aktive u 2010. godini je smanjenje učešća novčanih sredstava sa 28% u 2009. godini na 24% u 2010. godini, što je posledica pada depozita. Depoziti, kao najznačajniji izvor sredstava, beleže pad od 9% i smanjenje učešća u ukupnoj pasivi sa 77% na 70%, dok sve ostale stavke pasive beleže rast.

⁴ www.abrs.ba (Preuzeto sa http://www.abrs.ba/publikacije/Izvestaj_o_stanju_bankarskog_sistema_RS_31122010.pdf, 26. marta 2012).

⁵ Reč BILANS je latinskog porekla i potiče od reči „balance”, što znači vaga sa dva tase.

⁶ Izvor: Vunjak M. Nenad, Curčić N. Uroš, Kovačević D. Ljubomir (2008), Korporativno i investicijsko bankarstvo, Subotica, str. 93.

Tabela 4: Struktura bilansa stanja⁷

(u 000KM)

OPIS	31.12.2009.		31.12.2010.				INDEKS	
	Stanje	Uče- šće	Stanje**8	Uče- šće	St. po preth. metod.**9	Uče- šće	8=4/2	9=6/2
1	2	3	4	5	6	7		
Aktiva (imovina)								
1. novčana sredstva	1.505.932	28	1.312.311	24	1.312.311	25	87	87
2. vrednosni papiri za trgovanje	52.034	1	55.067	1	55.067	1	106	106
3. plasmani drugim bankama	40.984	1	57.275	1	57.275	1	140	140
4. neto krediti (4a-4b)	3.504.199	65	3.607.417	67	3.529.731	67	103	101
4a. bruto krediti	3.699.845		3.953.979		3.804.601		107	103
4b. Ispr. vred./ rezervisanja	195.646		346.562		274.870		177	140
5. vred. pap. koji se drže do dosp.	420	0	572	0	572	0	136	136
6. posl. prostor i ost. fik. aktiva	201.788	4	212.117	4	212.117	4	105	105
7. ostala aktiva	75.637	1	131.048	3	100.512	2	173	133
8. Ukupna aktiva:	5.380.994	100	5.375.807	100	5.267.585	100	100	98
9. Ukupni vanbilans (10+11+12)	822.406		612.950		792.864		75	96
10. aktivni vanbilans	545.837		522.614		522.614		96	96
11. klasifikovana aktiva-gubitak E	144.403		0		179.914		0	125
12. komisioni poslovi (agentski)	132.166		90.336		90.336		68	68
13. Sveukupna aktiva (8+9)	6.203.400		5.988.757		6.060.449		97	98
PASIVA (OBAVEZE):								
14. depoziti	4.160.764	77	3.778.035	70	3.778.035	72	91	91
15. uzete pozajmice	0	0	0	0	0	0	0	0
16. obaveze po uzetim kreditima	557.003	10	717.050	14	717.050	14	129	129
17. subordinirani dugovi	10.905	0	15.776	0	15.776	0	145	145
18. ostale obaveze	97.708	2	116.299	2	116.299	2	17	117
19. rezerve za pot. gub.	22.867	1	43.242	1	36.250	0	186	159
20. kapital	531.747	0	705.405	13	604.175	12	133	114
21. Ukupna pasiva (obav.i kap.)	5.380.994	100	5.375.807	100	5.267.585	100	100	98
22. ukupni vanbilans (23+24+25)	822.406		612.950		792.864		75	96
23. aktivni vanbilans	545.837		522.614		522.614		96	96
24. klasifikovana aktiva-gubitak E	144.403		0		179.914		0	125
25. komisioni poslovi (agentski)	132.166		90.336		90.336		68	68
26. Sveukupna pasiva (21+22)	6.203.400		5.988.757		6.060.449		97	98

Tabela 5: Struktura bilansa uspeha¹⁰

OPIS	31.12.2009.		31.12.2010.		Indeks
	Ukupno	Učešće	Ukupno	Učešće	
1	2	3	4	5	6
1. Prihodi po kamatama i sl. prihodi					
a) prihod od kamata i sl. prihodi	326.569	69	310.412	68	95
b) operativni prihodi	148.232	31	147.067	32	99
2. Ukupni prihodi (1.a+1.b)	474801	100	457.479	100	96
3. Rashodi					
a) rashod po kamatama i sl. rashodi	140.854	31	125.882	27	89
b) poslovni i direktni rashodi	129.364	29	151.032	32	117
c) opertivni rashodi	180.890	40	193.082	41	107
4. Ukupni rashodi (3.a+3.b+3.c)	451.108	100	469.996	100	104
Ukupni prihodi – ukupni rashodi (2- 4)	23.693		-12.517		
Dobit pre oporezivanja	28.012		32.910		117
Gubitak	4.319		45.427		1.052
Porezi	6.934		8.719		126
Dobitak po osn. poveć. odl. sred. i smanj. od.			498		0
Gubitak po osn. poveć. odl. sred. i smanj.od.			576		0
Neto – dobitak	21.078		27.336		130
Neto – gubitak			48.650		0

Bilans prihoda i rashoda banke predstavlja finansijski izveštaj koji sumarno prikazuje finansijsko poslovanje banke, uključujući dobit (profit) ili gubitak za određeni vremenski period¹¹. Sa 31.12.2010. godine ukupni prihodi iznose 457,5 miliona KM sa stopom pada

od 4% u odnosu na isti period prošle godine. Osnovni izvori prihoda bankarskog sektora su prihodi od kamata i to su najstabilniji prihodi. Prihodi od kamata iznose 310,4 miliona KM, i čine 68% ukupnih prihoda sa stopom pada od 5% u odnosu na 2009. godinu.

⁷ www.abrs.ba (Preuzeto sa http://www.abrs.ba/publikacije/lzvjestaj_o_stanju_bankarskog_sistema_RS_31122010.pdf, 26. mart 2012).

⁸ *Bilansna stanja po MRS.

⁹ **Stanje po prethodnoj metodologiji (bez izmene metodologije izveštavanja)

¹⁰ www.abrs.ba (Preuzeto sa http://www.abrs.ba/publikacije/lzvjestaj_o_stanju_bankarskog_sistema_RS_31122010.pdf, 26. mart 2012).

¹¹ Izvor: Vunjak M. Nenad, Čurčić N. Uroš, Kovačević D. Ljubomir (2008), Korporativno i investicijsko bankarstvo, Subotica, str. 106.

U strukturi ovih prihoda, najveće učešće je kamata po kreditima koje iznose 278,7 miliona KM, sa stopom pada od 3% u odnosu na isti period prošle godine. Na stopu prihoda po kamatama na kredite jednim delom uticalo je i smanjenje prosečne efektivne kamatne stope u 2010. godini za 0,74% u odnosu na istu u 2009. godini. Operativni prihodi iznose 147,1 milion KM, ili 32% ukupnih prihoda i manji su za 1% u odnosu na 31.12.2009. godine.

Negativan finansijski rezultat bankarskog sektora Republike Srbije sa 31.12.2010. godine posledica je u najvećoj meri uticaja globalne finansijske krize, koja je zahvatila i relani sektor, a u bankarskom sektoru uzrokovala porast rizika, odnosno rast potencijalnih kreditnih gubitaka.

Tabela 6: Rangiranje banaka prema veličini bruto aktive¹²

(u 000 KM)

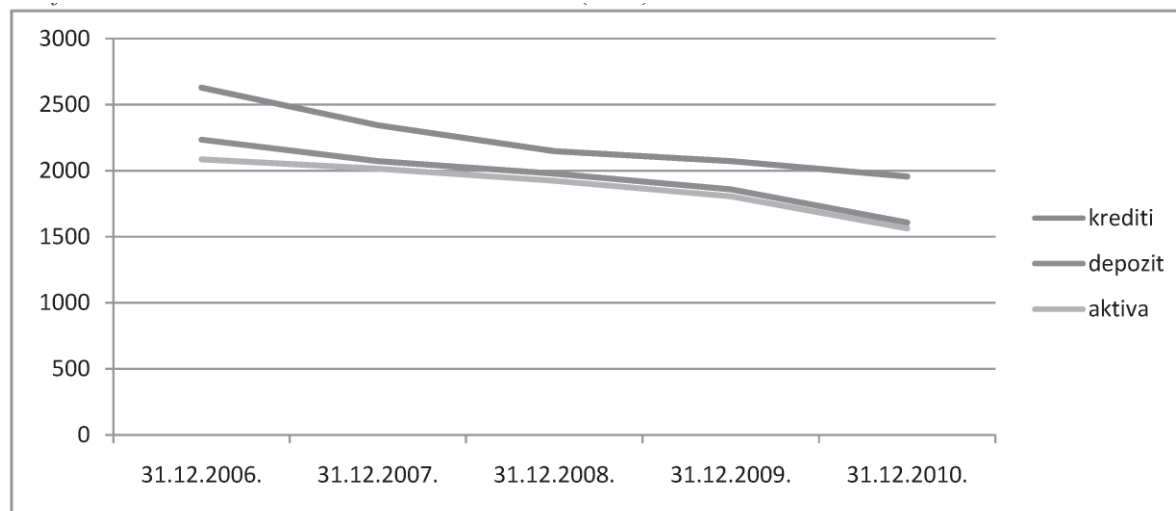
Iznos aktive (u mil. KM)	31.12.2009.			31.12.2010.		
	Iznos	Učešće %	Broj banaka	Iznos	Učešće %	Broj banaka
Preko 500	4.346.249	78	4	4.313.848	75	4
od 300 do 500	383.578	7	1	433.503	8	1
od 150 do 300	672.225	12	3	942.420	16	4
Ispod 150	174.588	3	2	32.598	1	1
Ukupno:	5.576.640	100	10	5.722.369	100	10

Tržišna pozicija pojedinih banaka, merena po veličini aktive, izmenjena je. Aktivu preko 500 miliona KM i dalje imaju četiri banke kao i sa 31.12.2009. godine, ali je učešće u ukupnoj aktivni smanjeno sa 78% na 75%. Jedna banka ima aktivu od 300 do 500 miliona KM sa rastom učešća od jednog procentnog poena. Grupa banaka sa aktivom od 150 do 300 miliona KM povećana je sa tri na četiri banke, a i u strukturi aktive beleže rast učešća sa 12% na 16%. Aktivu manju od 150 miliona KM u 2010. godini ima samo jedna banka. Banke s aktivom manjom od 300 miliona KM teže pratiti velike banke, posebno sa aspekta dugoročnih izvora sredstava i mogućnosti povećanja obima poslovanja. Ova grupa banaka zapošljava 27% od ukupnog broja zaposlenih u bankarskom sektoru.

3. INDIKATORI TRŽIŠNE STRUKTURE

Strukturu tržišta prevashodno određuje broj i veličina tržišnih aktera, njihova koncentracija, barijere novih ulazaka i tržišna moć, na osnovu čega se određuju pojedine tipske strukture počev od konkurentne do monopolističke. Prema metodologiji Evropske centralne banke premenjuju se dva indikatora tržišne strukture bankarskog sektora, tzv. Hirschendhal-Hirschmann index (HHI)¹³ i koncentracijska stopa (CR3). Tržišna koncentracija na bankarskom tržištu Republike Srbije Hirschmann-Herfindahlovim indeksom (HHI) vidi se iz sledećeg prikaza:

Grafikon 2:¹⁴ Hirschmann-Herfindahlov indeks (HHI)



Vrednost HHI za tri osnovna segmenta poslovanja – aktivu, kredite i depozite po prethodnoj metodologiji ima trend smanjenja u periodu od 31.12.2006. godine do 31.12.2010. godine, a u četvrtom kvartalu 2010. godine zadržano je približno isto stanje. HHI još uvek pokazuje visoku koncentraciju kredita (iznad 1800 jedinica) zbog

zadržavanja visokog učešća kredita kod tri banke (66%) u ukupnim kreditima bankarskog sektora Republike Srbije.

Drugi pokazatelj tržišne koncentracije u bankarskom sektoru Republike Srbije je koncentracijska stopa (CR3¹⁵) za tri najveće banke:

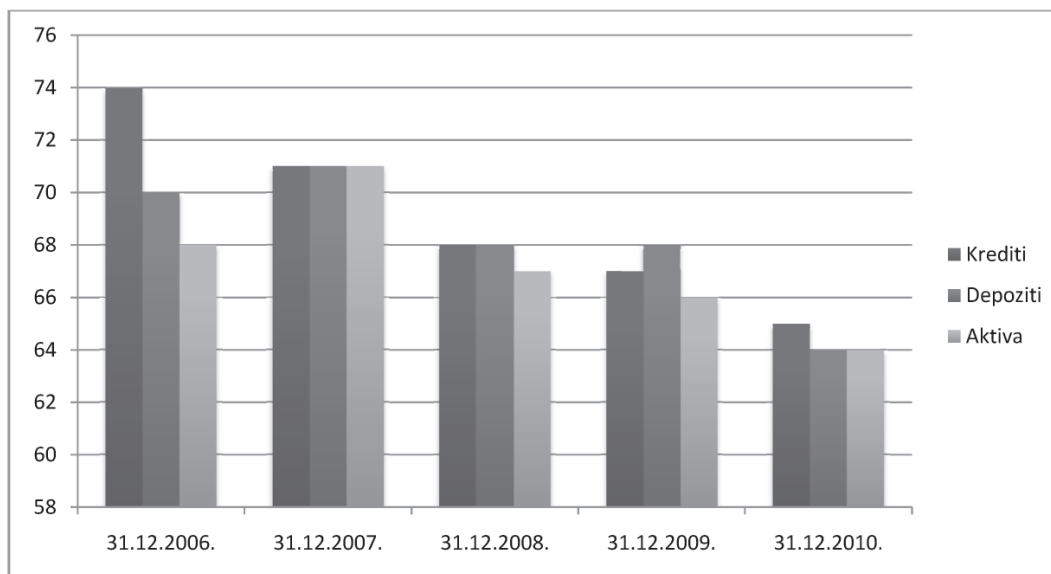
¹² www.abrs.ba (Preuzeto sa http://www.abrs.ba/publikacije/lzvjestaj_o_stanju_bankarskog_sistema_RS_31122010.pdf, 26. mart 2012).

¹³ HHI se izražava u sledećoj formi: $HHI = \sum_{i=1}^n S_i^2$

Izračunava se kao zbir kvadrata tržišnih učešća uzimajući u obzir celovitu strukturu bankarskog tržišta. Prema propisima Odeljenja pravde SAD-a, konsolidacije su dozvoljene ako koncentracija na lokalnom tržištu ne prelazi vrednost od 0,18 i ako povećanje ovog indeksa ne bude više 0,02 posle konsolidacije. Komitet za bankarsku superviziju evropskog sistema centralnih banaka smatra da vrednos HHI iznad 0,18 predstavlja povećani nivo koncentracije, a u rasponu od 0,1–0,18 da je koncentracija umerena.

¹⁴ www.abrs.ba (Preuzeto sa http://www.abrs.ba/publikacije/lzvjestaj_o_stanju_bankarskog_sistema_RS_31122010.pdf, 26. mart 2012).

¹⁵ Engl.:concentration ratio (CR) označava se prema broju institucija koje se uključuju u obračun.

Grafikon 3¹⁶: Koncentracijska stopa

Koncentracijska stopa (CR3) po prehodnoj metodologiji takođe beleži trend pada u posmatranom periodu 2006 do 2010. godine. Tri najveće banke (u navedenom period sastav grupe se menjao) sa 31.12.2010. godine čine nešto manje od 66% tržišta kredita, oko 65% tržišta depozita i oko 64% tržišta aktive. Jedan od razloga smanjenja CR3, posebno za koncentraciju kredita je, pored smanjenja ukupne aktive i usporenog rasta kredita i porast tržišnog učešća banaka izvan grupe od tri najveće banke.

i u celoj BiH, identično, i da je, u načelu, pozitivan efekat, uslovljen pre svega dolaskom novih inostranih banaka na naše tržište, i naš region (Bosna i Hercegovina, Srbija, Makedonija, Crna Gora, Hrvatska), transfer znanja na lokalno zaposlene u domaćim bankama. Međutim, prihvatanje i implementiranje istog zavisi od samog pojedinca. Bitno je napomenuti da je kvalifikovani bankarski kadar u monopolskoj poziciji, jer može da diktira uslove, s obzirom na to da je ih vrlo malo. Trenutno su poslodavci primorani da kvalitetne kadrove plate (bez obzira na činjenicu da Republika Srpska ima višak nezaposlenih). U prilog tome ide i podatak Agencije za statistiku BiH za 2011. godinu po kom su najviše nominalne neto plate u privatnom sektoru zabilježene baš u bankarskom sektoru i u oblasti finansijskog posredovanja.

4. ANALIZE VEZANE ZA UPRAVLJANJE LJUDSKIM RESURSIMA, ORGANIZACIJU POSLOVANJA, TEHNOLOGIJU I NIVO USLUGE

Bankarski sektor Republike Srpske je atraktivan i bio je rastući do 2011. godine, kada je zapošljavao 2993 radnika. Prema podacima Agencije za bankarstvo Republike Srpske za 2000. godinu u bankama je bilo 2697¹⁷ zaposlenih, što je za 296 zaposlenih više na kraju 2011. godine. Postavlja se pitanje da li je zaista toliki broj ljudi neophodan u bankarskom sektoru, odnosno da li banke imaju toliko posla.

Različite analize vezane za zadovoljstvo zaposlenih u bankarskom sektoru¹⁸ koje su sprovedene u Republici Srbiji ukazuju da se zaposleni rukovode isključivo zaradom prilikom izbora posla u banci, odnosno da je (percepcija) zarada glavni motivator za rad. Takođe, analize ukazuju da su zaposleni u bankarskom sektoru nezadovoljni načinom na koji se njihovi naponi i učinak uvažavaju (smatraju da je više problem u rukovodstvu nego u njihovom sopstvenom učinku), poštovanjem od strane kolega, vremenom provedenim na poslu, klimom i ambijentom u kome rade, i načinom rukovođenja neposrednih rukovodilaca. Pored toga, ambicije u smislu profesionalnog razvoja i napredovanja u službi su jako izražene. Ipak, to nisu proaktivne ambicije nego prevelika očekivanja kombinovana sa, uglavnom, pasivnim stavom. S druge strane, u proceni mogućnosti za lični i profesionalni razvoj, ispitanici ispoljavaju rezerve. Možemo konstatovati da je stanje u Republici Srpskoj, pa

Organizacije domaćih banaka u vlasništvu stranih akcionara su usklađene sa standardom grupe i stalno se radi na njihovom unapređenju, što zbog zahteva regulatornih tela što zbog zahteva klijenata (odnosno potrebe za povećanjem profitabilnosti). Model organizacije i funkcionisanja polazi od jedinstvenog praćenja klijenata u domaćem i deviznom poslovanju, na taj način što se klijent posmatra celovito i po pravilu ima svog ličnog bankara (account managera) koji sa njim ostvaruje neposredan kontakt i pridobija poverenje.

To podrazumeva da u organizaciji banke rade šire obučeni bankarski činovnici, koji su u stanju da vrše nekoliko vrsta poslova različitog tipa, kako bi na taj način ostvarili što prisniji odnos poverenja sa klijentom. Ovaj model odvaja kreditne poslove od poslova sredstava i likvidnosti i posmatra klijente posebno sa aspekta kreditnih i investicionih aktivnosti. Na ovaj način se dolazi do modela kod koga se izdvajaju sledeći sektori: privreda, sredstva i investiciono bankarstvo, stanovništvo i procesing /operations/ (u okviru koga funkcionišu operativno i domaći i međunarodni platni promet, kao i transakcije po kreditima i depozitima).

Analiza domaćeg bankarskog tržišta u segmentu tehnologija koje se koriste ili uvode, ukazuje da su pozitivniji efekti banaka koje su se odlučile za lokalna softverska rešenja, nego banaka koje su uvele inostrana rešenja. Činjenica je da su lokalna IT rešenja umnogome savremenija i naprednija od inostranih, automatizovana, prilagođena su domaćim propisima, zahtevima domaćeg tržišta i,

¹⁶ www.abrs.ba (Preuzeto sa http://www.abrs.ba/publikacije/lzvjestaj_o_stanju_bankarskog_sistema_RS_31122010.pdf, 26. mart 2012).

¹⁷ www.abrs.ba (Preuzeto sa http://www.abrs.ba/publikacije/lzvjestaj_o_stanju_bankarskog_sistema_RS_31122011.pdf, 10.12.2012).

¹⁸ Armstrong/Gfk Social research. 2007. „Ispitivanje mišljenja zaposlenih Erste bank grupe u 2007“.

naravno, korisniku. Posebno bitno sa aspekta investicije, koštaju mnogo manje nego inostrana softverska rešenja koja su ponudena domaćem tržištu. Takođe, lokalno održavanje je mnogo jednostavnije i brže, s obzirom na to da su softverske kuće tu u zemlji i u dnevnom kontaktu rešavaju probleme.

Nivo usluge prema klijentima se razlikuje od banke do banke. Različite analize tržišta u Centralnoj i Istočnoj Evropi (koje uključuju i Republiku Srpsku) ukazuju da je ključni element ponude svake banke kvalitet usluge, koji zavisi od ponude proizvoda banke, obučenosti i motivisanosti zaposlenih u banci, organizacije posla u banci i tehnologije koja se koristi u radu¹⁹. Klijenti očekuju veći stepen efikasnosti unutar banke (posebno u kreditnom procesu, od svih službi i službenika), više povratnih informacija o svom kreditnom rejtingu, više inicijative u savetovanju od strane banke, brže odluke o kreditu, veće angažovanje banke u kriznim situacijama, i više intenzivan i profesionalan pristup ličnih bankara. U Srpskoj klijenti ističu kredit kao najvažniji proizvod banke, što je u skladu sa tendencijama u Centralnoj i Istočnoj Evropi. Saradnja sa ličnim banakrima je ključna u odnosu sa bankom. Ističu da tržišni lideri u bankarskom sektoru imaju moderan imidž. Takođe, navode da su razlozi za promenu banke: provizije, uslovi kredita, slaba ponuda proizvoda i usluga, kamatne stope, generalno usluga, neljubavnost osoblja i proces odobravanja kredita. Najnezadovoljniji su dostupnošću osoblja, kvalitetom saveta, stepenom administracije i birokratije, stepenom prilagođavanja proizvoda banke potrebama konkretnog klijenta, brzinom donošenja odluke o kreditu, pitanjem kolateralu za kredit, intenzivnošću poslovnog odnosa i kreditnom podrškom banke²⁰. Proizlazi da su ključni faktori uspeha banke: efikasna organizacija prodaje, adekvatan portfolio proizvoda, efikasno i dugoročno upravljanje odnosima sa klijentima, i upravljanje procesom prodaje. Neophodna je međusobna povezanost i saradnja svih zainteresovanih strana u procesu, da bi se uspešno zadovoljile potrebe klijenata. Izazovi za banke su da izgrade: odgovarajući sistem za nagrađivanje zaposlenih, model kompetencija (koji bi predstavljao kombinaciju znanja o tržištu

i proizvodima, liderskim osobinama i vrednostima), i proces upravljanja zadovoljstvom klijenata (putem različitih intervjua tokom godine, i unapređenjem procesa reklamacija i žalbi).

5. PONDERISANE NOMINALNE I EFEKTIVNE KAMATNE STOPE

Tokom čitavog XIX i XX veka kamata nije bila monetarni fenomen. Naime, klasična teorija smatrala je da je kamata sastavni deo profita koji se prenosi na zajmodavca aktom otplate kredita pokazujući na taj način da predstavlja rezultat proizvodne funkcije realnog kapitala (proizvodna teorija kamate). Zajmodavac prenosi na preduzetnika funkcionalnu sposobnost kapitala i naplaćuje kamatu za ustupljeni kapital. Postojanje profita (prinosa) na uloženi kapital u procesu proizvodnje je izvor kamate, kao što je postojanje proizvodnog kapitala nužno za valorizaciju štednje, jer vladanje nad sadašnjim novcem je vladanje sadašnjim resursima, koji mogu biti pretvoreni u buduće robe, uz profit. Postojanje profitne stope jedan je od razloga što stanovništvo, koje bi moglo i samo da uposli novac profitabilno nije voljno da ga ustupi bez neke naknade (Fon Hajek, 1941).

Kamatna stopa je, dakle, cena pozajmljenih novčanih sredstava. Postoje različiti načini izračunavanja kamatnih stopa vezanih za pojedine kreditne i finansijske instrumente, odnosno operacije na finansijskom tržištu. Ponderisane nominalne i efektivne kamatne stope računaju se na novoodobrene kredite, odnosno primljene depozite u izveštajnom mesecu. Efektivna kamatna stopa je tržišna cena bankarskih proizvoda, odnosno usluga. Prosečne ponderisane nominalne i efektivne kamatne stope po kreditima za 2010. i 2011. godinu izračunate na osnovu mesečnih izveštaja za bankarski sektor Republike Srpske i za poslovne jedinice banaka iz Federacije BiH, a koje posluju u Republici Srpskoj, vide se iz sledeće tabele²¹ u %:

OPIS	Prosečne ponderisane kamatne stope							
	I–XII 2010.				I–XII 2011.			
	Banke RS		Jed. banke iz FBiH		Banke RS		Jed. banke iz FBiH	
	NKS	EKS	NKS	EKS	NKS	EKS	NKS	EKS
1. Ponderisane kam. stope na kratk. kredite	8.19	9.28	8.51	9.89	7.75	9.32	7.73	8.93
1.1. Privredi	8.15	9.14	8.16	8.53	8.18	9.96	7.23	7.52
1.2. Stanovništvu	10.47	13.69	10.06	15.93	10.07	12.64	10.20	16.03
2. Ponderisane kam. stope na dugor. kredite	8.30	9.12	9.88	11.15	7.90	8.65	8.72	9.82
2.1 Privredi	8.24	9.03	8.78	9.55	7.71	8.40	7.58	8.34
2.2 Stanovništvu	8.55	9.45	10.45	11.96	8.27	9.24	9.07	10.27
2.2.1 Stambeni krediti	6.15	6.47	7.94	8.85	6.12	6.48	7.11	7.69
3. Ukupno ponderisane kamatne stope	8.23	9.22	9.59	10.89	7.82	9.04	8.49	9.61

NKS – nominalna kamatna stopa ; EKS – efektivna kamatna stopa

Prosečna nominalna efektivna kamatna stopa na kredite banaka u Republici Srpskoj za 2011. godinu imaju trend pada u odnosu na iste za 2010. godinu. Prosečna nominalna kaamatna stopa na kredite za 2011. godinu manja je za 0,41 procentni poen, a prosečna efektivna kamatna stopa beleži pad za 0,18 procentnih poena u odnosu na prosečnu u 2010. godini. Pad kamatnih stopa na kredite u 2011. godini evidentan je i kod jedinica banaka iz Federacije BiH koje posluju u Republici Srpskoj. Prosečna nominalna kamatna stopa na kredite manja je za 1,1 procentni poen, a prosečna efektivna kamatna stopa je manja za 1,28 procentnih

poena u odnosu na prosečnu u 2010. godini, ali su još uvek više od prosečnih nominalnih i efektivnih kamatnih stopa na kredite banaka iz Republike Srpske za 2011. godinu i to nominalna za 0,67 procentnih poena, a efektivni za 0,57 procentnih poena, uglavnom zbog znatno viših kamatnih stopa na kredite stanovništvu.

Prosečne ponderisane nominalne i efektivne kamatne stope po oročenim depozitima za 2010. i 2011. godinu izračunate na osnovu mesečnih izveštaja za bankarski sektor Republike Srpske i za poslovne jedinice banka iz Federacije BiH, a koje posluju u Republici Srpskoj, prikazane su u sledećoj tabeli²²:

¹⁹ EFMA. 2008. „SME business in Europe 2007“

²⁰ Erste Treasury Vienna – Funding spread 22/03/10. Dostupan na sajtu: www.erstebank.rs/portal/treasury

²¹ Agencija za bankarstvo Republike Srpske, pruzeto sa http://www.abrs.ba/publikacije/Izvjestaj_o_stanju_bankarskog_sistema_RS_31122011.pdf, 09.12.2012.

²² Izvor: Agencija za bankarstvo Republike Srpske (http://www.abrs.ba/publikacije/Izvjestaj_o_stanju_bankarskog_sistema_RS_31122011.pdf, 10.12.2012).

OPIS	I–XII 2010.				I–XII 2011.			
	Prosečna ponderisana kamatna stopa							
	Banke RS		Jed. banaka iz FBiH		Banke RS		Jed. banaka iz FBiH	
	NKS	EKS	NKS	EKS	NKS	EKS	NKS	EKS
Pond. kamatne stope na kratkor. depozite	2.46	2.47	0.86	0.90	2.65	2.66	1.70	1.73
Pond. kamatne stope na dugor. depozite	4.71	4.72	3.31	3.40	4.28	4.28	3.64	3.75
Ukupno pond. kamatne stope na depozite	3.02	3.02	1.86	1.91	3.16	3.17	3.10	3.19

Iz tabele se vidi da na iste kategorije oročenih depozita jedinice banaka iz Federacije BiH primenjuju niže kamatne stope od banaka u Republici Srpskoj, što za rezultat ima višu kamatnu

maržu. Prosečne kamatne stope na ugovorena prekoračenja i depozite po viđenju za 2010. i 2011. godinu vide se iz sledećeg prikaza²³:

OPIS	I–XII 2010.				I–XII 2011.			
	Prosečna ponderisana kamatna stopa							
	Banke RS		Jed. banaka iz FBiH		Banke RS		Jed. banaka iz FBiH	
	NKS	EKS	NKS	EKS	NKS	EKS	NKS	EKS
Pond. kamatne stope na kredite –prekoračenja po računima	10.53	10.57	10.22	10.22	10.18	10.29	9.58	9.81
Pond. kamatne stope na depozite po viđenju	0.51	0.51	0.22	0.22	0.47	0.47	0.15	0.15

Iz pregleda se vidi da po kreditima po osnovu prekoračenja po računima jedinice banaka iz Federacije BiH imaju nešto povoljnije kamatne stope u 2011. godini, dok su na depozite po viđenju znatno povoljnije kamatne stope banaka Republike Srpske.

implicitnim stanovištem da su „suviše velike da bi propale”, onda se radi o nepoželjnoj fragilnoj koncentraciji.

Koncentracija i zdravlje bankarskog sistema su od velikog značaja i za efektivnost monetarne politike, posebno u zemljama u kojima bankarski sektor ima glavnu ulogu u finansijskom sistemu.

ZAKLJUČAK

Ima više razloga zbog kojih strukturne promene u bankarskom sektoru zaslužuju posebnu pažnju. Dostignuti nivo strukturnih promena u bankarstvu Republike Srpske, vlasničkih, bilansnih, tržišnih i konkurentskih, nije dovoljan da obezbedi efikasnu bankarsku intermedijaciju, što sprečava bilo kakvo racionalno ponašanje u donošenju investicionih odluka.

Iz tog razloga procesi treba da budu nastavljeni kroz dalje konsolidacije čak i po cenu veće koncentracije. Stepeni ostvarene konkurencije i koncentracije, iako naizgled kontradiktorni, mogu na različite načine da utiču na stabilnost finansijskog sistema. Konkurentniji bankarski sistem sa manje uplitanja regulatornih organa teži većoj stabilnosti. U tom pravcu može da deluje i koncentrisaniji bankarski sistem sa manjim brojem većih banaka koje su profitabilnije, bolje diverzifikovane, bolje za monitoring i otuda elastičnije na potrebe. Ukoliko u takvoj koncentraciji banke ispolje suprotno ponašanje sa

LITERATURA

1. Vunjak M. Nenad, Ćurčić N. Uroš, Kovačević D. Ljubomir (2008), *Korporativno i investicijsko bankarstvo*, Subotica.
2. Vuković, V. (2009), *Strukturne promene i performance bankarstva Srbije 2002–2008*, Institut ekonomskih nauka, Beograd.
3. Vasiljević S. Mirko, *Korporativno upravljanje*, Pravni informator br. 5/2008.
4. Agencija za bankarstvo Republike Srpske, Izveštaj o bankarskom sistemu Republike Srpske za period od 01.01.2010–31.12.2010. (2011), Banja Luka.
5. www.abrs.ba (Preuzeto sa http://www.abrs.ba/publikacije/lzvestaj_o_stanju_bankarskog_sistema_RS_31122010.pdf, 26. mart 2012).

Abstract

Banks have key role in financial intermediation by mobilisation, allocation and investing of national savings and other forms of capital. There is direct positive correlation between development of banking industry in national financial system, and resource allocation efficiently, dynamic company growth and overall economy expansion. This scientific work analyses achieved level Republic of Srpska banking industry, its ownership, market and competition structure, and its future perspective as well as factors which can enable more robust, rational and efficient financial system. Further consolidation is necessary as a force of development which is in a full accordance with european and world banking trends. In that respect possible effects of structural changes and consolidation are given in the article especially its implication on concentration and competition aspect of the industry. Bottom line are more efficient intermediation and better performances of the banks.

Key word: structural changes, consolidation, competitiveness.

²³ Izvor: Agencija za bankarstvo Republike Srpske (http://www.abrs.ba/publikacije/lzvestaj_o_stanju_bankarskog_sistema_RS_31122011.pdf, 10.12.2012).